
Arkielämän visuaalinen murros

Tiina Huokuna: Vallankumous kotona! Arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Yliopistopaino 2006. 223 s.

■ Tiina Huokunan tutkimus lähtee teesistä, jonka mukaan suomalaisten kodeissa tapahtui 1960- ja 1970-luvun vaihteessa väri- ja muotomaailman murros, jota hän luonnehtii vallankumoukselliseksi. Tutkimus pyrkii yhdistämään muotoiluhistoriaa ja arjen historiaa. Vallankumousta lähestytään kuvaamalla muotoilumaailman toimijoita, taideteollista korkeakoulua, muutamia suunnittelijoita, sisustuslehti Avotakkaa sekä kahta yritystä, Marimekkoa ja Arabiaa. Lisäksi työssä kuvataan 1960-luvun tulevaisuuden materiaalia, muovia, ja sen vaikutuksia väri- ja muotomaailmaan. Arkea edustavat tutkimuksessa Anttilan luettelot ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran avulla kerätty Kotikutoista-aineisto, jossa noin 70 vastaajaa kertoo ensimmäisestä omasta kodistaan, pääosin 1960-luvulla.

Huokunan tutkimuksen alaotsikko on arkielämän visuaalinen murros. Tällainen otsikko kiinnittää tutkimuksen moneen eri tutkimusperinteeseen. Jo otsikosta nousee kytkös arjen historiaan. Otsikossa viitataan myös visuaaliseen muutokseen, jolla tarkoitetaan väri-

ja muotokielen voimakkaita muutoksia kyseisenä ajanjaksona. Ennen kaikkea kysymys on kuitenkin esinemaailman historiasta. Kiinnostus esineisiin on pitkään ollut kansatieteen ja taidehistorian erikoisalaa, mutta sama paradigman murros, joka on nostanut arjen historian tutkimuksen kohteeksi, on mullistanut myös esinetutkimusta. Typologisointi ja auteur-keskeinen lähestymistapa eivät enää tunnu riittävil­lä. Perinteisten esinetieteiden rinnalle ovat nousseet taidehistorialähtöinen brittiläinen muotoiluhistoria, *design history*, ja postmoderni hybriditiede *material culture studies*, joka yhdistelee esimerkiksi antropologiaa, sosiologiaa, uskontotiedettä ja museologiaa. Muotoiluhistoria haluaa tarkastella taideteollisuustuotteita ja niiden tekijöitä osana prosesseja, joiden toimijoita ovat tuotanto, tavaroiden jakelu ja kulutuskulttuuri. Aineellisen kulttuurin tutkimuksen kohteena on puolestaan esineiden käyttöympäristö, niihin liittyvät arvostukset, aatteet ja rituaalit. Klassinen esimerkki on Marcel Maussin tutkimus lahjojen antamisesta ja saamisesta *Essai sur le don* (1950). Esineet on alettu nähdä ikään kuin toimijoina, jotka muokkaavat elämää ja luovat merkityksiä ja rajoja. Keskiöön nousee sen vuoksi esineiden käyttäjä ja hänen strategiansa.

Uudelle esinetutkimukselle on siis leimallista kiinnostus käyttäjä-kuluttajaan ja hänen kauttaan esinetutkimus linkittyy arkielämän tutkimukseen. Kulutuksen määrällinen ja laadullinen lisääntyminen leimaa voimakkaasti juuri Huokunan

käsittelmään ajanjaksoa. Kulutuskulttuuri on läntisissä teollisuusmaissa ollut keskeinen osa toisen maailmansodan jälkeistä arkielämää, mikä näkyy myös tutkimuksessa. 1960-lukua on Suomessakin viime aikoina lähestytty paljon juuri kulutushistorian näkökulmasta, esimerkkeinä Visa Heinosen ja Mika Pantzarin tutkimukset modernin kuluttajan mentaaliseen rakentumisesta. Tiina Huokunan tutkimus istuu luontevasti tähän valtavirtaan. Muotoilututkimuksen ja arkielämän yhdistäminen on kiinnostava ajatus, ja tutkimus tulee varmasti löytämään lukijoita. 1960-luvun kotien visuaalista ilmettä ei oikeastaan ole aikaisemmin tutkittu. Tutkimuskysymys on siis uusi ja arjen historian näkökulmasta relevantti.

Suomalaisen muotoilun yhteiskunta- tai sosiaalishistoria on melko tutkimatonta. Tarkoitan tällä yhtäältä suunnittelijan ja yritysten kytköksiä ympäröivään yhteiskuntaan ja käyttäjiin, ja toisaalta niitä tapoja, joilla kuluttajat käyttävät muotoilutuotteita. Muotoilu on nähty omaksi, puhtaaksi maailmakseen, enemmän taiteeksi kuin vaikkapa taloudelliseksi toiminnaksi. Suomalaiseen muotoilukeskusteluun liittyy myös kansakuntaa rakentava elementti. Muotoilu mielletään usein yhdeksi suomalaisen identiteetin ja imagon osaksi, jolla on merkitystä esimerkiksi vientikaupassa. Muotoilukeskustelua leimaa lisäksi tähtikeskeinen lähestymistapa, jota voisin tässä kutsua esimerkiksi ”kauniin kodin paradigmaksi”. Painopiste on ollut 1950-luvun taideteollisuustuotteissa, Kaj

Franckissa ja Arabian tuotannossa ylipäänsä. Marimekko on jatkuvasti noussut tutkimustekstien aallonharjalle. Muotoilijoita ja yrityksiä on tutkimuksessa ja julkisuudessa kohdeltu arvostettuina luovina tähtinä, irrallaan oman aikakautensa kontekstista. Tätä hegemoniaa on toistaiseksi rikottu hyvin vähän.

Tällainen fiksoituminen etujoukkoon on tavallista muotoilujulkisuudessa. Huokuna viittaa itse eliittikertomuksen hallitsevuuteen. Hän tuntee edellä mainitun brittiläisen muotoiluhistorian pyrkimyksen irti suurmies- ja avant garde -paradigmasta, ja mainitsee sen jopa koko tutkimuksen lähtökohdaksi. Valitettavasti irrottautuminen ei täysin onnistu. Syynä on nähdäkseni se, että valitun tutkimusotteen mahdollisuuksia ei ole käytetty täysimääräisesti hyväksi.

Tutkimuksen hyvin moniaikaisen aineiston hallinta edellyttää monipuolista perehtymistä yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen laadulliseen tutkimukseen. Huokuna on valinnut tutkimuskehikseen narratiivisen lähestymistavan, joka sallii yhdistää hyvin monenlaisia tutkimusaineistoja, ennen kaikkea tekstiä ja kuvaa. Tämä on mielestäni hyvin perusteltu valinta. Tutkimuksen käsittelemät kertomukset ja niiden tuottamat merkitykset jäävät kuitenkin avoimiksi. Saamme tietää, että puhetta murroksesta on paljon, mutta se, miten murros todella toteutui arjessa tai keitä puhe murroksesta palveli, jää auki. Kertomuksen, tai kertomusten, toimijoiden asemien tarkempi analysoiminen olisi selkeyttä-

nyt koko tutkimusta. Erityistä hyötyä olisi ollut hegemonian ja habituksen käsitteiden pohjimuksesta. Visuaalisen kulttuurin murros, kertomus tästä murroksesta, ja se kenen asema murroksessa on vahvin, on ollut kauan 1960-lukulaisen muotoilu eliitin hallinnassa. Arkielämän visuaalisuus ja banaaliksi mielletty esinemaailma ovat olleet muotoilukeskustelun ja -tutkimuksen katveessa. Valitettavasti tämäkin tutkimus uusintaa intentioistaan huolimatta pitkälti Marimekon, Arabian ja Avotakan asemaa tulkintaoikeuden haltijoina sen sijaan että se avaisi aseman muodostumista ja niitä keinoja, joita hegemoniaistelussa on käytetty. Harri Kalhan tutkimus Arabian 1950-luvusta on erinomainen esimerkki herkemmästä lähestymistavasta (”Muotopuolen merenneidon pauloissa”, 1997). Syvällisempi perehtyminen valittuihin kohdeyrityksiin, varsinkin Arabiaan ja Sarvikseen, ja muut tutkimusaineistot olisivat mielestäni antaneet mahdollisuuksia paradigman räjäkömpään rikkomiseen.

Sama puute koskee myös varsinaisia tutkimusaineistoja, Anttilan postimyyntiluetteloa ja kansatieteellistä keruuaineistoa. Valitut aineistot ovat tutkimuksen kannalta erittäin relevantteja ja oivaltavia. Anttilan luettelo ja kyselyaineisto ovat lisäksi aivan uusia materiaaleja, joita ei ole ennen käytetty. Ne ovat kaikki mitä tyypil-

lisimpiä avaimia arjen maailmaan. Valitettavasti analysointi on jätetty puolitiehen eikä mahdollisille vastakertomuksille ole annettu sitä tilaa, jota aineistovalinnat näyttävät lupaavan. Työkaluja olisi sentään ollut tarjolla, sillä ihmisten esinesuhteita, median käyttötapoja ja makudiskursseja on tutkittu runsaasti. Erityisesti sosiologi Mike Featherstonen ajatukset arjen estetisöitymisestä koko postmodernia kulutusyhteiskuntaa leimaavana piirteenä olisivat olleet käyttökelpoinen työkalu. Tutkimuksessa kaipaa myös laajempaa keskustelua kotimaisen kulutustutkimuksen kanssa. Rinnakkaismateriaalia olisi löytynyt esimerkiksi omasta 1960- ja 1970-luvun olohuoneita käsittelevästä tutkimuksestani ja laajemmin pohjoismaisista kansatieteellisistä tutkimuksista. Mahdollisuudet jatkotutkimuksiin ovat kuitenkin hyvät. Erityisesti Anttilan luetteloiden tarkastelu visuaalisen murroksen näkökulmasta tuntuisi lupaavalta.

Väittelijä toteaa johdantoluvussaan, että 1960- ja 1970-luvun vaihteen suomalaista esinekulttuuria on muotoilun sosiaalishistorian näkökulmasta tutkittu vielä hyvin vähän. Se on totta. Uusien aineistojen ja kysymysten tuominen tutkimuskeskusteluun on tämän tutkimuksen ansio. Esineiden, kuvien ja tekstien käsitteleminen saman kertomuksen osina on myös oivaltava ja uusia

mahdollisuuksia avaava tutkimusote.

Huokunan tutkimus osuu ajanjaksoon, jossa ajan luonne muuttui. Arkielämän historia käsitetään usein kuuluvaksi Fernand Braudellin hitaan keston, *la longue durée*, alueeseen. Juuri 1960- ja 1970-luvun vaihteessa arki tuntuu kuitenkin muuttuneen niin nopeasti, että hidas kesto lähestyy tapahtumien nopeaa historiaa. Jotakin tästä nopeudesta ja fragmentaarisuudesta on tallentunut tähän tutkimukseen, joka heijastelee hyvin ajan henkeä. Tekijää voi onnitella kustantajan kiinnostuksesta, joka näkyy näyttävässä taitossa ja runsaissa värikuvissa. 1960-luvun arjen visuaalinen murros aukeaa niissä lukijalle.

Synteettinen kuva 1960-luvun visuaalisesta maailmasta on haasteellinen ja vaikea tehtävä. Muotoilukaanonin tähtien sulauttaminen samaan kertomukseen Anttilan luetteloiden kanssa ei ole helppoa. Huokunan tutkimus ei rakenna yhtenäistä, lineaarista kertomusta, eikä se liene tarpeellistakaan. Arki on luonteeltaan fragmentaarista ja fragmentaarisuus on sen vuoksi hyväksyttävä myös arjesta kertovan tutkimuksen rakenteeksi ja tuloksiksi. 1960-luvun visuaalisuudesta ja esinemaailmasta jää silti vielä monta kiinnostavaa tarinaa kerrottavaksi.

Minna Sarantola-Weiss